

MİLLETVEKİLİ/TBMM DIŞIŞLERİ KOMİSYONU ÜYESİ PROF. DR. HÜSEYİN PAZARCI İLE SÖYLEŞİ

Günümüzde soykırım sözcüğü, neredeyse her çatışmadan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Soykırım'ın 1948 B.M. Sözleşmesine göre ifade ettiği anlam ve içeriği açıklar mısınız? Bu sözcüğün bu kadar rahat bir şekilde kullanılabilmesini neye bağlıyorsunuz? Bilgisizlik mi yoksa bir kasıt mı söz konusu?

1948 B.M. Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesine göre soykırım suçunun tanımında belirleyici öge ulus, din, soy ya da ırk özellikleri üzerine oluşan bir grubun tamamen ya da kısmen yok edilmesi olmaktadır. Bu koşul Uluslararası Adalet Divanı'nın 28.5.1951 tarihli Soykırım Sözleşmesine Çekinceler konulu danışma görüşünde açıkça belirtilmektedir. (Bkz. ICJ, Reports, 1951, s.23). Başka bir deyişle, bu kasıt olmadan gerçekleştirilen herhangi bir eylem soykırım oluşturmamaktadır.

Soykırım sözcüğünün çok rahat bir biçimde neredeyse her çatışmadan sonra kullanılması, belki bazen bilgisizlikten, ancak çoğunlukla suçlamak istedikleri eylemleri ağır bir insanlık suçunu oluşturan soykırım nitelemesi ile uluslararası kamuoyunu etkilemek istemekten kaynaklanmaktadır. Bu durumlarda çoğunlukla amaç esasen propagandadır.

Yabancı ülke parlamentolarında soykırım iddialarıyla ilgili alınan kararları bir hukukçu gözüyle nasıl değerlendiriyorsunuz? Alınan bu kararların hukuki niteliği var mıdır, varsa nedir?

Yabancı ülke parlamentolarında soykırım iddiaları ile ilgili olarak alınan kararlar, ister yasa ister karar nitelikli olsunlar, hukuk anlayışı ile bağdaşmamaktadır. Zira belirli somut olayları bütün öğeleri ile ortaya çıkarmak ve bunları hukuken nitelemek bir yargısal işlemi gerektirmektedir. Bu tür bir görev de parlamentoların işi değildir. Parlamentolar bir yasanın öğelerini genel ve soyut olarak belirleme yetkisine sahiptir; belirli somut olayları hukuken nitelendirme yetkisine sahip değildir.

Bu tür kararların hukuki niteliğine gelince, olağan olarak, bunların hukuken geçerli sayılmaması gerekir. Ancak, bunları parlamentolarından geçiren devletler, bu işlemlerine hukuken ya yasa ya da karar niteliği tanımaktadır. Yasa nitelikli işlemler bir suç ve onun yaptırımını düzenledikleri için, ilgili devletlerde bu yasalara aykırı olarak soykırımı inkar etmek eyleminde bunan kişiler suç işlemiş olarak kabul edilmekte ve kendilerine yasanın öngördüğü ceza verilmektedir. Örneğin Vaud Kantonunda Lozan Mahkemesinin 9 Mart 2007'deki kararıyla

Doğu Perinçek'e de uyguladığı 2003 tarihli İsviçre Ceza Yasasının 261 bis sayılı maddesi bu niteliktedir. Anılan maddenin 4.fıkrası herhangi bir kişinin bir ırk, etnik köken ve dini grubun ya da kişinin insanlık onurunu çiğnemek üzere soykırımı reddetmesini, önemsizleştirmesini ya da soykırımı haklı çıkarma çabasını bir ırk ayrımcılığı suçu olarak değerlendirmektedir. Buna karşılık karar nitelikli işlemler için bir yaptırım sözkonusu olmayıp, belirli birtakım eylemlerin siyasal olarak nitelendirilmesi yoluna gidilmiş olmaktadır. Bununla birlikte, birtakım kararların, her ne kadar bunlar hukuken zorlama iseler de, daha sonra bir mahkeme tarafından değerlendirilerek bir tür yasa etkisi tanındığı örneklere de rastlanmaktadır. Örneğin, Paris Mahkemesi 1990'lı yıllarda, "Ermeni Soykırımını" tanıyan 29 Ocak 2001 tarihli Fransız Yasasından önce, özellikle Avrupa Parlamentosunun "Ermeni Soykırımını" tanıyan bağlayıcı nitelikte olmayan kararlarına dayanarak ABD'li yazar Prof.Bernand Levis'i Ermeni soykırımını inkar ettiği için 1 Fransız francı cezaya çarptırmıştır.

Ermenistan Anayasa Mahkemesi'nin Türkiye-Ermenistan arasında imzalanan Protokollere ilişkin aldığı bir kararı bulunmaktadır. Bu kararda Protokollerdeki bazı maddelere ilişkin görüşler, söz konusu maddeleri neredeyse geçersiz kılmaktadır. Mahkemenin aldığı bu karar, size göre imzalanan protokollerin esasını ne kadar etkiliyor?

Ermenistan Cumhurbaşkanı Türkiye ile Ermenistan arasında 10 Ekim 2009'da Zürih'te imzalanan iki protokolu 17 Kasım 2009 tarihinde Ermenistan Anayasa Mahkemesine götürerek bunların Ermeni anayasasına uygunluğunu değerlendirilmesini istemiştir. Anayasa Mahkemesinin 12 Ocak 2010'da aldığı karar Türkiye'nin bu protokollere ilişkin beklenti ve yorumlarını büyük ölçüde etkisiz duruma sokmaktadır.

Türkiye, Dışışleri Bakanı ve Bakanlığının açıklamaları çerçevesinde, bu protokollerin Karabağ sorunu çözüm aşamasına girmedikçe uygulanmayacağı anlayışı ile hareket ederken, Protokollerde de bu konuda herhangi bir hükmün yer almamasına dayanarak, Ermenistan Anayasa Mahkemesi Protokollerin tarafı olmayan hiçbir başka Devlet (burada Azerbaycan) için hukuksal etki doğuramayacağını açıklayarak Türkiye'nin bu beklentisini hukuken olanaksız kılmıştır.

Türkiye'nin bu Protokollerden ikinci beklentisi, 16 Mart 1921'de Sovyetler Birliđi ile imzalanan Moskova Andlaşması ve 13 Ekim 1921'de Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan ile imzalanan Kars Andlaşması uyarınca Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınırın teyidi olmaktadır. Ancak, Ermenistan Anayasa Mahkemesi, Protokollerde ortak sınırlara ilişkin bazı hükümler bulunmakla birlikte, bunların genel ifadeler olduğunu ve sınır andlaşmalarının bu Protokollerin kapsamı dışında kaldığını bildirmektedir.

Türkiye'nin bu Protokollerden üçüncü beklentisi, bir ortak komisyon aracılığıyla Ermenilerin soykırım iddialarının da tarihsel olarak da incelenmesi olmaktadır. Oysa Ermenistan Anayasa Mahkemesi soykırım iddialarını içeren 23 Ağustos 1990 Bağımsızlık Bildirisinin 11.maddesine ve Bildiriyi teyid eden Anayasalarının Başlangıç bölümlerinin Ermenistan yetkililerini bağladığını ve Protokollerin bu hükümlere aykırı yorumlanamayacağını ve uygulanamayacağını bildirmek suretiyle Ortak Komisyon çalışmalarında soykırım sorununun araştırılmasının önünü kapatmıştır.

Ermenistan Anayasa Mahkemesinin bu kararı, kararda da açıkça belirtildiği gibi, Ermenistan Devletini ve yetkililerini bağlamakta olup, Ermeni yetkilileri bu anlayış ve yorum dışında hareket edemeyecektir. Dolayısıyla, Türkiye'nin bir başka biçimde anlıyor gibi bir iddia ile hareket etmesi durumunda Ermeni yetkililer de aynı anlayışı paylaştıklarını ifade etseler bile Ermenistan Devleti Anayasa Mahkemesi kararına uymak zorunda olacaktır. Başka bir deyişle, Türkiye'nin artık bu Protokoller kapsamında kendi anlayışına uygun bir çözüm elde etmesi olanağı bulunmamaktadır.

Bildiğiniz gibi, İsviçre'de Ermeni soykırımı olmadığını ifade etmek suç sayılmaktadır. Böyle bir kararı evrensel hukuk açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Lozan Mahkemesinin 9 Mart 2007 tarihinde Doğu Perinçek davasında verdiği karar İsviçre Ceza Yasasınının 261 bis maddesine dayanmaktadır. Anılan madde "ırkçı ayrımcılık" başlığını taşımakta olup hükmün içinde "Ermeni Soykırımı" suçu diye bir suçtan söz etmemektedir. Dolayısıyla evrensel hukuk açısından ırkçı ayrımcılığın suç sayılması günümüzde kabul edilen bir şeydir.

Burada evrensel hukuk açısından sorunlu olan Lozan mahkemesinin Perinçek kararındaki anlayışı ve yorumudur. Mahkeme Perinçek'i "Ermeni Soykırımı" reddetmesi nedeniyle suçlu bulurken ilgili maddenin kabulü sırasında İsviçre yasa koyucusunun 1948 Soykırım Sözleşmesine atıf yaparken örnek olarak Ermenilerin ve Kürtlerin soykırımını göstermesini "Ermeni soykırımını" kabul ettiği biçiminde yorumlamıştır. Ancak Mahkeme somut bir soykırım olgusundan söz edebilmek için bunun geniş bir biçimde tanınmış ve aleniyet kazanmış olması gerektiğini de bildirmektedir. İşte bu geniş tanınma ve aleniyet kazanma konusunda Mahkeme hukuken çok tartışmalı olan yasa koyucuya sunulan raporlarda ve Fransa v.b. devletler ile Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası forumlarda "Ermeni soykırımının" tanınması üzerinde durmaktadır. Başka bir deyişle suçun varlığının dayanağı olarak bir-iki uzmanın raporu ya da bir olayı hukuken saptama yetkisine sahip olmayan Fransız yasa koyucunun ya da Avrupalı uluslararası organların kararları ile bir suç oluşturulması yoluna gidilmektedir.

ABD’de yaşıyan Ermeniler, son dönemde ABD mahkemelerine başvurarak 1915’de terk edilen malları nedeniyle Türkiye aleyhine tazminat davaları açtılar. Bu davaların uluslararası hukuk açısından anlamı nedir? Türkiye’yi etkileyebilecek hukuki bir sonuç ve tazminat ödenmesi ihtimali var mıdır? Yoksa amaç, hukuku siyasete alet etmek midir?

ABD’de yaşıyan Ermeniler bildiğim kadarıyla Türkiye aleyhine değil, kayıplarını ödemeyen sigorta şirketleri aleyhine dava açmışlardır. Eğer bu veri doğruysa, dava açılan sigorta şirketlerinin davayı kaybetmeleri durumunda tazminatın ödenmesi konusunda Türkiye aleyhine dava açması söz konusu olabilecektir. Bu tür davaların ABD’de Devlet olarak Türkiye’ye karşı açılması Devletlerin dokunulmazlığı nedeniyle olağan olarak olanaklı değildir. Ancak, ilgili sigorta şirketlerinin ya da Ermenilerin Türk mahkemeleri önünde dava açma olasılığı da akla gelmektedir. Sorunun bütün unsurlarını bilmeden bu konuda görüş bildirmek doğru olmayacaktır.

Bildiğiniz gibi, Ermeniler 1970 ve 1980’lerde soykırım iddialarını hukuki platforma taşımak yerine teröre başvurarak gündeme getirmeye çalıştılar ve maalesef bunda da başarılı oldular. Ermenilerin bu iddiayı hukuk alanına taşımamalarını neye bağlıyorsunuz?

Ermenilerin iddialarını hukuk alanına taşımamalarının başlıca nedeni 1948 Soykırım Sözleşmesine kadar soykırım suçu diye bir suçun bulunmamasıdır. Soykırım suçu oluşturulması ilk kez 1944’de ileri atılmış, fakat 1945 tarihli Nürnberg Uluslararası Mahkemesinin kurulmasını düzenleyen Londra Andlaşmasında da yer bulamamıştır. Soykırım suçunun oluşturulmasının ve cezalandırılmasının kabulü 1948 Soykırım Sözleşmesi ile gerçekleşmiştir. Bu durumda, ceza hukukunun temel kuralı olan, bir eyleme ilişkin ceza verilebilmesi için o eylemin işlendiği sırada suç olarak kabul edilmiş olması gerektiğinden, 1915 olaylarının 1948 Sözleşmesi kapsamına sokulamaması Ermenileri düşündürmüş olsa gerektir.

Öte yandan 1948 Soykırım Sözleşmesi de ilke olarak soykırım suçu işleyen kişilere karşı Devletlerin ya da uluslararası ceza mahkemelerinin çalıştırılmasını öngörmektedir. Ermenilerin Devlet olarak Türkiye’ye karşı uluslararası düzeyde bir hukuki yola başvurabilmesi için Devletlerin de soykırımdan sorumlu tutulmasını gerektirmektedir. Oysa Devletlerin soykırım suçu işlediğinin kabulü ve yargılanabileceği 11 Temmuz 1996 tarihli Uluslararası Adalet Divanı’nın Bosna-Hersek Yugoslavya’ya Karşı Ön-İtirazlar Davasında gerçekleşmiştir. Bu daha sonra Divanın aynı davanın esasına ilişkin 26 Şubat 2007 tarihli kararıyla teyid edilmiştir. Dolayısıyla günümüzde artık bir Devletin yöneticileri ve kamu görevlileri tarafından işlenecek soykırım suçu nedeniyle, Devletle bağının kanıtlanması koşuluyla, ilgili Devletin soykırımdan sorumlu tutulması olanaklıdır. Belki bu unsur da Ermenileri hukuk yoluna başvurma konusunda düşündürmüştür.

Bazı uzmanlar, Türkiye'nin Ermeni soykırım iddialarını Uluslararası Adalet Divanı ya da diğer bir uluslararası hukuk meclisine götürmesini öneriyor. Bazı hukukçular ise Türkiye iddia makamı olmadığı için böyle bir davanın açılmasının yersiz olduğunu savunuyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz, bunların dışında bir seçenek var mıdır? Varsa nedir? Size göre bu konuda hukuki olarak ne yapılmalı, nasıl bir yol izlenmelidir?

Bir uyuşmazlığın uluslararası yargı ya da hakemliğe götürülebilmesi için uluslararası hukuk her iki tarafın da bu yönde rızasını aramaktadır. Bu rıza bir uyuşmazlık çıkmadan önce tarafların olasılıkları göz önünde tutarak bir andlaşma yoluyla verileceği gibi uyuşmazlık doğduktan sonra bir andlaşma ya da ortak kararlar da verilebilmektedir.

“Ermeni soykırım” iddiaları ile ilgili olarak sorunu uluslararası yargı ya da hakemliğe götürebilmek için konunun iki olasılığı vardır: Birincisi Ermenistan'a karşı; İkincisi bu tür iddiaları ulusal yasa ya da kararları ile kabul eden üçüncü Devletlere karşı.

Halen soykırım konusunda Devletlerin uluslararası yargıya gitmeyi kabul ettikleri bir andlaşma vardır: 1948 Soykırım Sözleşmesi. Anılan Sözleşmenin IX.maddesi Sözleşmeye taraf Devletler arasında Sözleşmenin uygulanması ya da yorumuna ilişkin herhangi bir uyuşmazlık varsa bunu Uluslararası Adalet Divanı'na birlikte ya da tek taraflı götürebileceklerini öngörmektedir. Dolayısıyla, bu hüküm çerçevesinde bu konuda bir uygulama ya da yorum sorunu olduğunu hukuken iyice belirginleştirerek Divan'a tek-taraflı başvurma olasılığı bulunmaktadır. Türkiye ve Ermenistan 1948 Sözleşmesine taraftır. Burada sorun iki taraf arasında özellikle bir yorum farkı bulunduğunu ortaya koymak olacaktır. Tabii konunun siyasi yanını da değerlendirmek gerekecektir.

1948 Soykırım Sözleşmesi çerçevesinde Türkiye'nin “Ermeni soykırım” yasası ya da kararı çıkartan üçüncü Devletlere karşı da sorunu Uluslararası Adalet Divanı'na götürmesi olanağı vardır. Tek koşul ilgili üçüncü Devletin de 1948 Sözleşmesine taraf bulunmasıdır.

1948 Sözleşmesi dışında da, eğer ilgili Devletler uygun görürse, sorunu birlikte, Uluslararası Adalet Divanı da dahil, varolan herhangi bir uluslararası yargı organına ya da varolan ya da birlikte kuracakları bir uluslararası hakemliğe götürebilecektir. Böyle bir olasılık bugün için Türkiye ile Ermenistan arasında, Ermenistan'ın konuya yaklaşımı nedeniyle, olanaklı görünmemektedir. Buna karşılık, Türkiye'nin, eğer bu konuda anlaşabilirlerse, “Ermeni soykırım” yasası ya da kararı çıkartan bir üçüncü Devletle uluslararası hakemliğe gitmesi hukuken olanaklıdır.

